

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Aanleveren scores
- 6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VO.

Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.

Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit VO van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommiteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommiteerde.

- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommiteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommiteerde.
- 4 De examiner en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Indien de examiner en de gecommiteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommiteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examiner. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:

- 1 De examiner vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examiner en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
 - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
 - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
 - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
 - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
 - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
 - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

- 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
- 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
- 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinerator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB1 *T.a.v. de status van het correctievoorschrift:*

Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.

NB2 *T.a.v. het verkeer tussen examinerator en gecommiteerde (eerste en tweede corrector):*

Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht. Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten. Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht. Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

NB3 *T.a.v. aanvullingen op het correctievoorschrift:*

Er zijn twee redenen voor een aanvulling op het correctievoorschrift: verduidelijking en een fout.

Verduidelijking

Het correctievoorschrift is vóór de afname opgesteld. Na de afname blijkt pas welke antwoorden kandidaten geven. Vragen en reacties die via het Examenloket bij de Toets- en Examenlijn binnenkomen, kunnen duidelijk maken dat het correctievoorschrift niet voldoende recht doet aan door kandidaten gegeven antwoorden. Een aanvulling op het correctievoorschrift kan dan alsnog duidelijkheid bieden.

Een fout

Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een fout bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift.

Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt door middel van een mailing vanuit Examenblad.nl bekendgemaakt. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk verstuurd aan de examensecretarissen.

Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

- Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.
en/of
- Als de aanvulling niet is verwerkt in de naar Cito gezonden Wolf-scores, voert Cito dezelfde wijziging door die de correctoren op de verzamelstaat doorvoeren.

Dit laatste gebeurt alleen als de aanvulling luidt dat voor een vraag alle scorepunten moeten worden toegekend.

Als een onvolkomenheid op een dusdanig laat tijdstip geconstateerd wordt dat een aanvulling op het correctievoorschrift ook voor de tweede corrector te laat komt, houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen zijn geen vakspecifieke regels vastgesteld.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Wereld

Opgave 1 – Top 10 grootste multinationals

- 1 maximumscore 2**
- Uit het antwoord moet blijken dat de meeste multinationals in de top 10 van oorsprong uit de drie kerngebieden (Verenigde Staten / West-Europa / Japan) komen 1
 - Uit het antwoord moet blijken dat in de top 10 multinationals uit de Verenigde Staten / uit de oorspronkelijke triade-landen zijn ingehaald door Chinese multinationals 1
- 2 maximumscore 2**
- Uit de redenering moet blijken dat
- China zich de afgelopen decennia heeft ontwikkeld op het gebied van de export van industriële producten 1
 - waar veel grondstoffen voor nodig zijn / waar veel energie voor nodig is 1
- 3 maximumscore 2**
- Juiste economische redenen zijn:
- Walmart verkoopt producten / levensmiddelen waar vraag naar blijft bestaan.
 - Walmart heeft (vooral) vestigingen in kapitaalkrachtige en opkomende landen / in landen met een grote afzetmarkt.
- per juiste economische reden 1
- 4 maximumscore 2**
- Een juist argument vóór deze stelling is: 1
Landen zullen in toenemende mate overstappen op het gebruik van duurzame en groene energie / op recycling van reeds bestaande materialen.
 - Een juist argument tegen deze stelling is: 1
Door (wereldwijde) welvaartsgroei / bevolkingsgroei zal de vraag naar fossiele brandstoffen / energie / grondstoffen hoog blijven.

Opgave 2 – De ontwikkeling van Zuid-Afrika

5 maximumscore 3

- Juiste economische kenmerken die de stelling onderbouwen zijn: 2
 - Zuid-Afrika heeft een hoog percentage mensen werkzaam in de dienstensector (65% in 2008).
 - Zuid-Afrika heeft een groeiende economie (2,3% per jaar in de periode 2000 - 2008).
 - Het bnp per inwoner van Zuid-Afrika (7.144 Euro per inwoner in 2008) bevindt zich op mondiale schaal in de middenmoot.

Opmerking

Aan elk juist economisch kenmerk die de stelling onderbouwt 1 scorepunt toekennen.

- Juiste demografische kenmerken die de stelling weerleggen zijn: 1
 - Zuid-Afrika heeft een hoog sterftecijfer (17‰ in 2010).
 - Zuid-Afrika heeft een lage levensverwachting (45-55 jaar in 2010).

6 maximumscore 2

- Zuid-Afrika heeft een gunstige ligging op het knooppunt van de Atlantische en de Indische Oceaan 1
- Een juiste oorzaak vanuit de dimensie natuur is: 1
Zuid-Afrika is rijk aan grond- en delfstoffen.

7 maximumscore 4

Uit het antwoord op nationaal schaalniveau moet blijken dat

- de blanke en gemengde bevolking in het westen van Zuid-Afrika wonen en de bevolking met een Indiase en Aziatische afkomst / de zwarte Afrikaanse bevolking voornamelijk in het oosten van Zuid-Afrika wonen 1
- en dat deze ruimtelijke segregatie is ontstaan door de koloniale invloed / de ligging ten opzichte van de herkomstgebieden van deze etnische groepen 1

Uit het antwoord op het schaalniveau van de stad moet blijken dat

- de blanke bevolking vooral in het centrum en/of in de suburbs van de steden woont en de zwarte Afrikaanse bevolking aan de randen van de steden 1
- en dat deze ruimtelijke segregatie is ontstaan door sociaal-economische verschillen tussen deze etnische groepen 1

Aarde

Opgave 3 – Tuinbouw in het droogste gebied van Spanje

8 maximumscore 2

Uit de uitleg moet blijken dat

- de (aanlandige) westenwinden een lange afstand over land moeten afleggen / verschillende bergketens moeten passeren (oorzaak) 1
- waardoor de lucht veel vocht heeft verloren als die de Tabernaswoestijn bereikt (gevolg) 1

9 maximumscore 2

Uit de uitleg moet blijken dat

- de neerslagintensiteit in de Tabernaswoestijn erg hoog is (oorzaak) 1
- waardoor de geul ineens veel water moet afvoeren / de stroomsnelheid van de geul in een korte tijd sterk toeneemt (en de erosiekracht dus groot is) (gevolg) 1

10 maximumscore 2

Uit de redenering moet blijken dat

- door de toetreding van Spanje tot de gemeenschappelijke markt van Europa de handel in / de vraag naar Spaanse tuinbouwproducten sterk is toegenomen 1
- en dat voor de productie hiervan veel zoet water nodig was (waardoor er waterschaarste is ontstaan) 1

11 maximumscore 3

- Een juiste reden waarom ontzilting van zeewater voldoet aan eis a is: De hoeveelheid zeewater is oneindig / hernieuwbaar. 1
- Een juiste reden waarom ontzilting van zeewater in dit gebied voldoet aan eis b is: Campo de Dalías is (vanwege het klimaat) geschikt om met zonne-energie / zonnepanelen zeewater te ontzilten. 1
- Juiste manieren om aan zoet water te komen zijn: 1
 - water gebruiken uit stuwmeren
 - op lokaal schaalniveau regenwater opvangen
 - grondwater oppompen
 - zoet water importeren

Opmerking

De derde deelscore dient alleen toegekend te worden als twee juiste manieren om aan zoet water te komen genoemd zijn.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 4 – Het Ertzgebirge en het Elbsandsteingebirge in Duitsland

12	maximumscore 2	
	<ul style="list-style-type: none"> • Hercynische plooingsfase • vulkanisme 	<p>1</p> <p>1</p>
13	maximumscore 2	
	Juiste combinaties zijn:	
	<ul style="list-style-type: none"> – metamorf gesteente: gneis / leisteen – stollingsgesteente: graniet – sedimentgesteente: zandsteen 	
	indien drie combinaties juist	2
	indien twee combinaties juist	1
	indien minder dan twee combinaties juist	0
14	maximumscore 2	
	Uit de beschrijving moet blijken dat	
	<ul style="list-style-type: none"> • (tijdens het Krijt) in een (ondiepe) zee lagen zand werden afgezet / sedimenteerden • die door de druk / door het gewicht van de hogere lagen / van de latere afzettingen tot zandsteen zijn samengedrukt 	<p>1</p> <p>1</p>
15	maximumscore 2	
	De juiste volgorde is:	
	d - b - a - c	
	indien vier letters in de juiste volgorde	2
	indien twee letters verwisseld	1
	indien meer dan twee letters verwisseld	0

Zuidoost-Azië

Opgave 5 – Toerisme in Laos

16 maximumscore 1

Uit het antwoord moet blijken dat veel landen in Zuidoost-Azië te maken hadden met (langdurige) politieke conflicten / onrust / oorlogen.

17 maximumscore 3

Juiste redenen zijn:

- Laos ligt *landlocked* / heeft geen stranden / kustlijn (en dat is juist een toeristische trekpleister). (dimensie natuur)
- De infrastructuur / bereikbaarheid is in Laos nog niet zo ver ontwikkeld als in veel andere landen in Zuidoost-Azië. (economische dimensie)
- Laos is een relatief onbekende vakantiebestemming / heeft weinig (bekende) culturele trekpleisters / heeft weinig monumenten op de UNESCO-Werelderfgoedlijst. (sociaal-culturele dimensie)
- De mate van beheersing van corruptie is laag. / Laos is niet vrij wat betreft politieke rechten en burgerlijke vrijheden. / De kwaliteit van het rechtssysteem is slecht. / Laos kent een verhoogd risico op conflicten. (politieke dimensie)

per juiste reden

1

18 maximumscore 2

- De twee juiste klimatologische voorwaarden zijn:
 - een hoge temperatuur
 - veel neerslag / de beschikbaarheid van veel water
- Juiste andere voorwaarden zijn:
 - (makkelijk) oplosbaar gesteente (zoals kalksteen)
 - lange tijdsduur

1

1

19 maximumscore 2

- Laos staat een gedeelte van het jaar (december - april) onder invloed van een hogedrukgebied / van afromericaanse winden / van dalende lucht (en heeft dan een droge periode) en een gedeelte van het jaar onder invloed van een lagedrukgebied / van de ITCZ / van aanmerende winden / van stijgende lucht (en heeft dan een natte periode)
- Door het grillige reliëf ontstaan verschillen in neerslag tussen de loef- en de lijzijde van gebergten

1

1

Opgave 6 – Filipijnen, Indonesië en Vietnam vergeleken

20 maximumscore 2

Filipijnen: c - e

Indonesië: b - d

Vietnam: a - f

indien zes antwoorden juist

2

indien vijf of vier antwoorden juist

1

indien minder dan vier antwoorden juist

0

21 maximumscore 2

- Uit het antwoord moet blijken dat Filipijnen, Indonesië en Vietnam steeds meer producten exporteren naar China in plaats van naar de (oorspronkelijke) triade-landen / Japan / Verenigde Staten / West-Europa

1

- Uit het antwoord moet blijken dat China (in tegenstelling tot de (oorspronkelijke) triade-landen) een groeiende economie heeft

1

22 maximumscore 2

1 Laos

2 Indonesië

3 Maleisië

4 Singapore

indien vier antwoorden juist

2

indien drie antwoorden juist

1

indien minder dan drie antwoorden juist

0

23 maximumscore 3

- Uit het advies moet blijken dat, gezien de eisen die het Nederlandse kledingbedrijf stelt, Vietnam de beste locatie is om de kledingproductie naartoe te verplaatsen

1

- Uit het advies moet blijken dat de politieke stabiliteit / afwezigheid van geweld / doelmatigheid van bestuur of het ondernemersklimaat (of een andere politieke indicator) in Vietnam beter is dan in Filipijnen en Indonesië

1

- Uit het advies moet blijken dat de lonen (in de kledingindustrie) / het bnp/hoofd (of een andere economische indicator) in Vietnam lager zijn dan in Filipijnen en Indonesië

1

Opmerking

Het maximale aantal woorden is een indicatie. Bij overschrijding geen punten aftrekken.

Leefomgeving

Opgave 7 – De Waal bij Tiel

24 maximumscore 2

- a juist
- b juist
- c onjuist

indien drie antwoorden juist	2
indien twee antwoorden juist	1
indien minder dan twee antwoorden juist	0

25 maximumscore 2

Uit de uitleg moet blijken dat

- langsdammen in de stroomrichting van een rivier liggen en kribben dwars op de stroomrichting van een rivier liggen (oorzaak) 1
- waardoor langsdammen de waterafvoer bij hoogwater minder hinderen dan kribben (gevolg) 1

26 maximumscore 2

Juiste oorzaken zijn:

- De binnenbocht van de rivier is ondieper dan de buitenbocht.
- Rivieren stromen in de binnenbocht langzamer dan in de buitenbocht.

per juiste oorzaak 1

27 maximumscore 2

Juiste doelen zijn:

- Recreatie: Achter de langsdammen ontstaat een oeversgeul waar (gescheiden van de beroepsvaart) veilig en rustig gerecreëerd kan worden 1
- Natuurontwikkeling: De (ondiepe) oeversgeul draagt bij aan een toename van de ecologische waarden / aan een dynamische rivier 1

Opgave 8 – Nederland Wereldstad

28 maximumscore 2

Juiste kenmerken zijn:

- Wereldsteden fungeren (in tegenstelling tot megasteden) als mondiale knooppunten (en hebben veel relaties met andere (wereld)steden).
- Wereldsteden oefenen (in tegenstelling tot megasteden) op politiek / economisch / cultureel terrein invloed uit op andere gebieden.

per juist kenmerk

1

29 maximumscore 1

Uit het antwoord moet blijken dat de Randstad (in tegenstelling tot de grootstedelijke gebieden als Londen en Parijs) geen bestuurlijke eenheid is.

30 maximumscore 2

Juiste manieren waarop het kaartbeeld hieraan bijdraagt zijn:

- De grote steden in Nederland / De stedelijke gebieden worden als één grote stad / eenheid gepresenteerd.
- Nederland / De Randstad wordt in het model centraal / als het centrum van *Tristate City* afgebeeld.
- Veel transportassen zijn op Nederland / de Randstad gericht.
- De stedelijke netwerken in / nabij Nederland zijn in kleur weergegeven, terwijl de concurrerende grootstedelijke gebieden (als Londen, Parijs en Frankfurt) in grijs zijn afgebeeld.

per juiste manier

1

31 maximumscore 2

Juiste vormen van kritiek zijn:

- De samenwerking tussen steden / provincies / regio's gaat op nationaal schaalniveau al moeizaam. De samenwerking met steden uit het buitenland is nog veel lastiger / moeilijker te bewerkstelligen. (politieke dimensie)
- De verschillen in welvaart / werkgelegenheid tussen steden en (plattelands)gebieden in *Tristate City* zijn groot. (economische dimensie)
- *Tristate City* wordt neergezet als één homogene regio, maar in de praktijk zijn de verschillen tussen mensen en regio's op het gebied van onder andere taal, gebruiken en geloof groot. (sociaal-culturele dimensie)

per juiste vorm van kritiek

1

5 Aanleveren scores

Verwerk de scores van alle kandidaten per examinator in de applicatie Wolf.
Accordeer deze gegevens voor Cito uiterlijk op 24 juni.

6 Bronvermeldingen

Opgave 1

bron 1 <http://fortune.com/global500/>

Opgave 2

bronnen 1 en 2 <https://dotmap.adrianfrith.com/>

Opgave 3

bron 1 vrij naar: Calvo-Cases, A. e.a., Badlands in the Tabernas Basin, Betic Chain, 2014
Ecker, E., El Ejido (Almería) – Treibhausanbau
<https://earthobservatory.nasa.gov/images/4508/greenhouses-of-the-campo-de-dalaas-almeraa-province-spain>

bron 2 https://febalide.files.wordpress.com/2015/04/2015-03-3013-58-56dsc_2101nikon-d5300.jpg, Felix Baeten en Liliane Dedroog

Opgave 4

bron 1 Kay Wiegand/Shutterstock.com

bron 2 <http://eisenschweinkader.org>

Opgave 5

bron 1 vrij naar: Geografie, september 2013 en
foto: <http://www.travelieu.com>

Opgave 6

bron 1 Cito

bron 2 vrij naar: <https://www.gapminder.org>

Opgave 7

bron 1 vrij naar: www.rijkswaterstaat.nl en
foto: <http://www.metenophetwater.nl/2017/10/04/langsdammen-op-de-waal>

Opgave 8

bron 1 <http://www.tristatecity.nl>, Peter Savelberg